

*Кеберник Г. В.,**здобувач кафедри адміністративного і господарського права юридичного факультету
Запорізького національного університету*

НАУКОВА ЕКСПЕРТИЗА В АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Анотація. У статті досліджено основи організаційно-правового регулювання наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності органів Федеративної Республіки Німеччина, Австрійської Республіки, Франції, Швейцарської Конфедерації, Фінляндської Республіки, Королівства Швеція, Чеської Республіки, Республіки Болгарія, Республіки Сербія, Республіки Словенія, Грецької Республіки, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та інших. Встановлено, що у країнах Європи, окрім Данії, адміністративні делікти були відокремлені від кримінальних правопорушень, що знайшло відображення в матеріально-процедурних законах застосування адміністративних стягнень. На відміну від країн колишнього СРСР, жодна країна ЄС не має єдиного систематизованого кодексу адміністративних правопорушень. Адміністративно-правові системи країн Європи поєднують загальні тенденції розвитку сучасної правової системи в цілому. Проаналізований нами досвід різниться залежно від правової системи країни, історії її розвитку, політичних та економічних обставин. У зазначених країнах Європи поширена практика взаємного систематичного контролю експертних лабораторій, залучення адміністративно-юрисдикційним органом експертів під час вирішення адміністративних спорів. З'ясовано, що до кандидатів в експерти висуваються високі вимоги, виконання яких стає підставою для внесення особи до спеціальних реєстрів. Складання й ведення цих реєстрів здійснює не лише міністерство юстиції, а й голови адміністративних судів. Підсумовано, що імплементація цього досвіду до вітчизняної адміністративної і правової систем повинна відбуватися з урахуванням наших національних переваг і недоліків.

Ключові слова: адміністративна процедура, адміністративно-юрисдикційна діяльність, висновок, експерт, кваліфікація, наукова експертиза, реєстр, судова експертиза.

Постановка проблеми. Ускладнення соціально-економічних відносин в Україні та розвиток науки, вдосконалення методів і засобів дослідження зумовили зростання потреби у спеціальних знаннях і можливості для звернення слідчих, суддів та інших органів, які здійснюють слідство у сфері адміністративно-юрисдикційного (далі – АЮ) чи іншого подібного змісту, до осіб, що володіють спеціальними знаннями, з метою використання цих знань у процесі доказування. Тому дуже важливо, щоб судова й інші види наукової експертизи (далі – НаукЕз) проводилися на основі належним чином розробленого законодавства, де буде чітко й детально визначено принципи проведення НаукЕзи, перелік можливих експертиз, порядок збільшення їх різновидів, органи управління НаукЕзою, правовий статус експерта, порядок підготовки проведення експертизи (відібрання зразків, документального супроводження тощо) та здійснення експертного дослідження, його особливості в різних видах юрисдикційних

проваджень, оформлення результатів експертизи (далі – Ез) та їх систематизація в єдиній електронній базі експертних висновків України, умови й порядок міжнародної взаємодії експертів та низку інших важливих питань, які нині необхідно врегулювати. Така актуальність практичного спрямування зумовлена застарілістю норм про Езу чинних нормативно-правових актів (далі – НПА), які на сьогодні не визначають багато важливих питань експертної діяльності або містять надто загальний їх опис, у тому числі тих, що стосуються НаукЕзи в адміністративно-юрисдикційній діяльності (далі – АЮД).

Мета статті – дослідити основи організаційно-правового регулювання НаукЕзи в АЮД європейських країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальну теорію судової експертизи (експертології) зустрічаємо в підручниках (посібниках) вітчизняних та зарубіжних вчених Р. Белкіна, І. Волкової, В. Гончаренка, Ю. Грошевого, Н. Еріашвілі, Ж. Кеворкочі, Н. Клименка, С. Макаренка, Т. Моїсєєвої, О. Росинської, В. Шепітька, М. Щербаківського, Н. Яблокова та інших. В адміністративному процесі України проблеми експертної діяльності розкрили О. Бандурка, В. Бевзенко, Т. Коломоець, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Кузьменко, Р. Мельник, О. Миколенко, С. Стеценко, Н. Тищенко, А. Школик та інші вчені. За окремими напрямками дослідження сфери НаукЕзи створено низку праць: А. Корягіним, І. Вишневецькою з питань правових основ здійснення Ези матеріалів діяльності суб'єктів оціночної діяльності; С. Смирноюю – ролі експерта у правозастосовному процесі; М. Вертузаєвим, Ю. Жаріковим – експертної практики судової акустики; В. Комахою – становлення й розвитку судової Ези та судово-експертних установ на Півдні України; Г. Авдєєвою – Ези контрафактної аудіовізуальної продукції; А. Аубакіровою – інтелектуальних помилок експерта під час формування його внутрішнього переконання; А. Белоглавеком і Р. Хотовою – міжнародних зв'язків експертів у цивільних та кримінальних судових процесах, арбітражних та інвестиційних провадженнях; Й. Демпе – судового процесу з адміністративно-правових спорів; Л. Гавриловою – становлення, розвитку й сучасного стану адміністративно-деліктного законодавства Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН) тощо. Однак незважаючи на таку пильну увагу вчених до проблем Ези, питання зарубіжного досвіду використання результатів НаукЕзи в АЮД країн Європи залишилися дослідженими неповно. Отже, тема цієї роботи актуальна для вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично у країнах Європи, окрім Данії, адміністративні делікти були відокремлені від кримінальних правопорушень, що знайшло відображення в матеріально-процедурних законах застосування адміністративних стягнень ФРН, Швейцарії, Австрії, Італії, Португалії, а також Іспанії, Нідерландів; у рішеннях Державної Ради Бельгії та Франції; у законах і підзаконних актах інших європейських країн. При цьому на відміну від країн колишнього СРСР,

жодна країна ЄС не має єдиного систематизованого кодексу адміністративних правопорушень [1]. Адміністративно-правові системи країн Європи поєднують загальні тенденції розвитку сучасної правової системи в цілому. Адміністративне (далі – Адм.) право країн континентальної системи являє собою сукупність правових норм, якими врегульовано перш за все організацію системи державного управління, їх взаємовідносини, внутрішню структуру і правовий статус. Крім цього, адміністративно-правові норми регулюють відносини між адміністративно-юрисдикційними органами (далі – АЮО) та окремими громадянами, хоча термін «АЮ» швидше характерний для правових систем країн колишнього СРСР, ніж для інших країн Європи [2, с. 29]. Україна відноситься до системи країн континентального права, тому для неї законодавство цих країн із питань НаукЕзи в АЮД нині значною мірою актуальне.

У ФРН на процедуру застосування НаукЕзи в АЮД поширюються Закони ФРН «Про адміністративно-судовий процес» (Положення про адміністративне судочинство) 1960 р., «Про адміністративне провадження» (адміністративно-процесуальну діяльність) 1976 р., а також норми інших НПА, що стосуються покриття (компенсації) витрат експерта [3] та інших складових Ези. Адм. провадження у ФРН являє собою діяльність Адм. органів, спрямовану на перевірку умов, готування й видання Адм. актів – розпоряджень, рішень чи інших владних дій, спрямованих на врегулювання одиничних випадків в області публічного права, які мають прямі правові наслідки зовнішнього характеру. При цьому норми Закону ФРН «Про адміністративно-судовий процес» та ухвалені на його виконання правила застосовуються лише до формального виду Адм. провадження, в якому оскаржуються Адм. акти [2, с. 29-31]. Питанням Ези в АЮ процесі присвячено також законодавство ФРН про поліцію та низка інших НПА, відповідно до яких у Федеральному відомстві кримінальної поліції ФРН діє Інститут судової Ези, підпорядкований МВС ФРН [4, с. 16, 18-19]. До державних експертів висуваються особливі вимоги: володіння достатніми знаннями й досвідом роботи у відповідній сфері (наприклад, для експертів із питань будівництва – у сфері будівництва, проектування будівель тощо), заборона займатися підприємницькою діяльністю в цій сфері чи в суміжних галузях, не перебувати у професійних, фінансових чи інших залежних відносинах із суб'єктами юрисдикційного провадження. Державні експерти дають присягу на безсторонність і добросовісність у професійній діяльності. Для роботи із громадянськістю, а також із судовими, слідчими та іншими Адм. органами існує також інститут громадських експертів, які здатні надавати висновки високої достовірності [5, с. 26-27].

В Австрійській Республіці (далі – Австрія) профільним НПА, який врегульовує питання залучення експерта під час здійснення розслідування в АЮ провадженнях, став її Закон «Загальний акт про адміністративні процедури» 1991 р. Метою процедури розслідування стає з'ясування достовірності фактів, що стосуються розгляду адміністративної справи, та надання сторонам можливості відстояти свої права й законні інтереси [2, с. 33]. У 52-53 параграфах цього закону визначено, що за виникнення необхідності збору доказів за допомогою експерта повинні бути викликані офіційно призначені експерти, які перебувають у розпорядженні органу влади або доступні йому. Якщо офіційно призначені експерти недоступні або якщо це обумовлено обставинами конкретної справи, орган влади може в порядку виключення викликати в якості експерта інших кваліфікованих осіб – неофіційно призначених експертів. Цих експертів орган влади має право викликати також тоді, коли існує вірогідність того, що це дозволить значно пришвидшити процес розгляду

справи. Проте така процедура стає допустимою лише в тому випадку, якщо вона була ініціативою особи, чия заява ініціювала провадження, та якщо пов'язані із цим витрати за всієї вірогідності не перевищать суму, визначену цією стороною. Неофіційно призначеними експертами призначаються особи, офіційно уповноважені відповідно до норм публічного права готувати експертні висновки необхідного роду, або які з підприємницькою метою займаються наукою, мистецтвом чи виробничою діяльністю та їх знання є передумовою необхідної експертної думки, або які займаються практичною діяльністю чи уповноважені займатися нею відповідно до норм публічного права. Ці експерти приводяться до присяги, окрім випадків, коли вони вже приводились до загальної присяги, пов'язаної з підготовкою експертних висновків необхідного роду. Величина гонорару цих експертів визначається органом влади, який викликав експерта, рішення ухвалюється членом незалежної адміністративної апеляційної комісії, в чийому віданні перебуває справа [6].

Відповідно до ст. R621-1 Кодексу про адміністративну юстицію Франції від 04.05.2000 р. (далі – КпАЮ Франції), якщо суд вважає звичайні заходи судового слідства не достатніми, він може призначити проведення Ези. Еза як один із методів встановлення істини поряд з іншими методами, які використовуються в судовому слідстві, полягає в тому, що особі, яка має певну кваліфікацію в тій або іншій області знань, доручається вчинення необхідних дій із метою з'ясування питань, поставлених перед нею АЮ органом. У Франції судді в адміністративному процесі звертаються до експерта часто, що пояснюється активною роллю суддів у цьому процесі романо-германського типу, на відміну від англосаксонського типу, де суддя вивчає докази, в тому числі висновки експертів, надані сторонами у справі, не виявляючи власної ініціативи/сприяння збору доказів [7, с. 19]. У ст. R621–R621-2 КпАЮ Франції процедури звернення до експертів і проведення Ези чітко формалізовані [8]. Суддя не пов'язаний вимогами сторін про призначення Ези і може призначити Езу всупереч їх волі за власною ініціативою з питань, які він визначить (самостійно або за клопотаннями сторін у справі) у своїй ухвалі. Якщо суддя вважає себе достатньо поінформованим у справі, то може відмовити у призначенні Ези, навіть за умови, що заява про її призначення обґрунтована й мотивована. При цьому суддя повинен мотивувати свою відмову призначити Езу. Еза проводиться на змагальній основі із правом присутності сторін (їх представників), сторони мають право оскаржувати результати Ези; суддя не пов'язаний доводами висновку експерта. Голова суду може призначити спеціальну посадову особу, яка буде відповідальна за здійснення контролю за Езою, в тому числі бути присутнім під час проведення Ези [7, с. 20]. Згідно зі ст. R621-2–R621-6-4 КпАЮ Франції Еза проводиться експертом одноособово, якщо суд не вказав на необхідність залучення декількох експертів. Голова адміністративного трибуналу, адміністративного апеляційного суду чи відділу позовного провадження Державної ради призначають експертів і визначають строк для передачі експертних звітів до секретаріату суду. Якщо експерту потрібно залучити до проведення Ези іншого (інших) експертів, він звертається за отриманням дозволу до голови відповідного суду, рішення якого з цього питання не оскаржується. Про призначення Ези та її предмет експерт повідомляється листом звичайною чи електронною поштою (іншим способом) впродовж 10 днів секретарем суду. Такі способи повідомлення спрямовані на скорочення строків проведення Ези. До цього повідомлення секретар суду додає текст присяги, яку приймає експерт (зобов'язуючись виконувати свої обов'язки добросовісно, об'єктивно, неупереджено і з належною пильністю) та повертає її секретарю впродовж 3 днів. Після отримання секретарем суду

підписаного експертом тексту присяги він надає експерту матеріали справи [7, с. 21-22].

В адміністративному процесі Франції під час обрання експерта суддя керується низкою правил щодо наявності експерта у спеціальному переліку, неупередженості експерта тощо. Відповідно до урядового Декрету «Про судових експертів» № 2004-1463 від 23.12.2004 р. списки експертів складаються кожним апеляційним і касаційним судом відповідно до переліку знань, затверджених Міністерством юстиції Франції після його погодження із судовими експертами. Ця практика погодження покликана внести ясність та однозначність у професійну діяльність експертів. Спори вчених щодо введення до переліку нових галузей знань (предмету нової науки) та внесення фахівців із цих новітніх наук до списків експертів, які можуть бути залучені для надання висновків в АЮ та інших справах, покликані вирішити державний орган Франції з публічної Ези. Разом із Міністерством юстиції цей орган, з-поміж іншого, сприяє обговоренню й поповненню переліку галузей знань, з яких можливе проведення Ези. За законом № 2004-130 від 11.02.2004 р. «Про реформування статусу деяких юридичних професій, юристів, патентних повірених і спеціалістів із публічних торгів» внесення особи до судового списку експертів передбачає 2-річний випробувальний строк, після закінчення якого проводиться оцінка компетенцій експерта – знань, вмінь, навичок (не стає предметом оцінки дотримання трудової дисципліни – належне оформлення процедури і результатів Ези, дотримання строків її проведення тощо); за результатами цієї оцінки особа вноситься до списку експертів апеляційного суду на 5 років, до національного списку експертів – на 7 років; після закінчення цих строків експерту необхідно проходити чергову оцінку. Оцінку кандидата в експерти здійснює комісія з експертів і суддів. У ст. R621-7–R621-14 КпАЮ Франції йдеться про завчасне повідомлення експертом сторін про дату проведення Ези та право останніх зробити свої зауваження, які вносяться у звіт експерта. Експерт має право вимагати від сторін справи надати документи та інші об'єкти дослідження, які йому необхідні для проведення Ези, у встановлений ним строк. У разі ухилення сторони від виконання цих вимог експерт повідомляє суд, який після отримання письмових пояснень сторони може вимагати продовження проведення Ези чи її припинення і передавання звіту експерта до суду. Експерт має право не враховувати ті об'єкти, які сторона надала без поважної причини (про яку повідомлено суд) в разі впливу встановленого ним строку. У разі примирення сторін Еза припиняється. Під час проведення Ези голова суду може призначити одне чи кілька засідань для контролю за правильністю її проведення, а саме: вирішення питань, які стосуються не суті поставлених експерту питань, а часу проведення, необхідності передачі об'єктів дослідження, обсягу і тривалості Ези тощо. Звіт експерта у двох примірниках надається до секретаріату суду, а його копії надсилаються сторонам справи (з їх згоди електронною поштою). Цей звіт і розрахунок витрат Ези супроводжується примирювальним протоколом сторін, де між ними розподілено витрати на Езу. Результати комісійної Ези відображаються в єдиному звіті або, в разі розбіжностей думок експертів, у доданих мотивованих думках кожного експерта. Сторони можуть подавати свої зауваження до звіту впродовж 1 місяця. Отже, в АЮ процесі Франції достатньо детально врегульовано на законодавчому рівні питання призначення і проведення Ези: строки призначення експерта, повідомлення його і сторін, оформлення результатів Ези, ознайомлення з ними сторонами тощо [7, с. 21-24]. Наприклад, високорозвинена система аудиту, що здійснюється бухгалтерами-експертами (об'єднуються в орден/палату експертів) у Франції, жорстко централізована державою, перебуваючи під опікою Міністерства економіки і фінансів [9, с.

17-18, 21]. Така чіткість правового регулювання підвищує ефективність експертної діяльності у сфері АЮ.

У Швейцарській Конфедерації (далі – Швейцарія) АЮ провадження за скаргами громадян врегульовано Законом «Про адміністративні процедури» від 20.12.1968 р., а також законами кантонів (наприклад, у кантоні Базель-Ланд цей НПА був ухвалений 01.01.1989 р.), які багато в чому повторюють відповідний федеральний закон. Адміністративний процес Швейцарії з розгляду скарг на перевищення меж повноважень чи зловживання розсудом посадовою особою органів публічної влади так само детально врегульований, як і у Франції [2, с. 35-36]. Зокрема, правилом для цього процесу залишається письмове документування вчинених у ньому дій поряд із поступовим упровадженням використання доказів на електронних носіях інформації [10, с. 138]. Засади призначення Ези в адміністративно-деліктному провадженні врегульовано федеральним законом «Про право адміністративних покарань» від 22.03.1974 р. (поширює дію на відносини, коли переслідування і прийняття рішень щодо порушень передано адм. органам Федерації), зокрема ст. 43, з якої вбачається, що призначення Ези вважається примусовим заходом, а призначатися вона може тоді, коли встановлення або оцінка фактів передбачає наявність особливих знань [11; 12, с. 376]. Під час розслідування адміністративних правопорушень поліцією міст та общин діє також законодавство кантонів [4, с. 21].

У Фінляндській Республіці (далі – Фінляндія) АЮ провадження з вирішення скарг громадян врегульовано Актом про адміністративні процедури від 01.01.2004 р. [2, с. 40-42]. Можливість залучення експерта – особи, чії експертні знання знадобляться для ухвалення рішення у справі – передбачена лише в разі його залучення органом влади для проведення огляду, якщо того вимагають обставини (суть) справи (ст. 38). Запити (постанови) до Державної лабораторії судових експертиз при Державному бюро розслідувань (м. Вантаа) можуть надсилати лише поліція, митниця та інші державні правоохоронні органи [13, с. 24, 26]. Порядок здійснення Ез визначається Департаментом управління цієї лабораторії. За допомогою системи LOLA експертні установи отримують постанови на проведення Ези в електронному вигляді (із цифровим підписом), а програмне забезпечення LIMS (від англ. Laboratory Information Management System) дозволяє керувати лабораторними потоками робіт і документів, оптимізує збір, аналіз, повернення і звітність лабораторних відомостей [14, с. 156-157]. На відміну від Фінляндії, у Королівстві Швеція (далі – Швеція) в його законі «Про адміністративну процедуру» 1986 р. хоча й природно передбачено можливість оскарження рішення публічної влади особою, якій воно наносить шкоду [2, с. 38, 40], в адміністративному порядку до суду [15, с. 218-219], проте про можливість залучення експерта під час вирішення цього спору не згадується [16]. Водночас якщо експертні установи Фінляндії здійснюють Езу лише за зверненнями правоохоронних органів, то у Швеції таке право звертатися до Державної лабораторії судових експертиз шведської поліції (м. Ліншопінг) мають також інші фізичні чи юридичні особи. Основні положення правового статусу судового експерта містяться у процесуальних кодексах Швеції. У процесуальному законодавстві обох країн строк проведення Ези не визначено, він встановлюється судом або правоохоронними органом, який призначив Езу; експерт прирівнюється до статусу свідка; відмінності між статусом лаборанта, спеціаліста та експерта полягають в обсязі робіт, що їм можуть бути доручені, й у ступені відповідальності; експерт повинен мати освіту не нижче освітньо-кваліфікаційного рівня магістра, а спеціаліст – бакалавра. У Скандинавських країнах більшість Ез виконується державними лабораторіями [13, с. 24-26, 28].

У Чеській Республіці (далі – Чехія) посадова особа державного органу має право доручити проведення Ези експертній установі або окремому експерту (яких нині більше 11, 5 тис.), якого внесено до єдиного реєстру експертів, або установі (ВНЗ, НДІ тощо) чи особі, яка не внесена до цього реєстру, якщо експерт, що є в реєстрі, не може провести потрібну Езу або якщо виконання Ези експертом, який є в реєстрі, потягне за собою неспіврозмірні витрати чи якісь ускладнення. При цьому ця особа повинна мати всі необхідні для проведення Ези умови і принести присягу експерта до початку виконання експертного дослідження. Для оцінки окремих питань під час здійснення дослідження експерти мають право залучати консультантів і відображають це у своєму експертному висновку [5, с. 29]. Реєстри експертів веде кожний обласний суд, які об'єднані в єдиний реєстр експертів, адміністратором якого є Міністерство юстиції Чехії. Зазначені питання врегульовані Законом Чехії № 36 від 20.04.1967 р. «Про експертів і перекладачів».

На початку 90-х рр. ХХ ст. правова регламентація судово-експертної діяльності осіб, які залучені судом чи органом досудового слідства для застосування спеціальних знань в області науки, мистецтва чи техніки з метою використання цих знань для сприяння у встановленні певних обставин справи через підготовку висновку/думки, заснованих на наявних або отриманих під час Ези доказових матеріалах [17, с. 384], у Республіці Болгарія (далі – Болгарія) не мала суттєвих відмінностей від подібного інституту в Україні, проте нині між ними існують деякі відмінності. Наприклад, у законі Болгарії «Про адміністративні порушення та покарання» 1999 р. питання правового статусу експерта і проведення Ези не визначені, окрім п. 3 ст. 55, де вказано, що Еза може призначатися для визначення розміру завданої відповідним порушенням шкоди. Спільною з Україною в Болгарії, наприклад, стала проблема гідної оплати праці експертів, зокрема в 2009 р. болгарські експерти страйкували проти заборгованостей з оплати виконаної ними праці, в тому числі на замовлення органів Міністерства внутрішніх справ Болгарії (що за 2007–2009 рр. склала більше 2 мільйонів левів) [18, с. 223, 230]. Питання призначення і проведення судової Ези врегульовано Законом Болгарії «Про судову владу (систему)» від 07.08.2007 р. і Правилами реєстрації, кваліфікації та винагороди експертів, які відповідно до ст. 403 цього закону затверджені Вищою судовою радою (аналог вітчизняної Вищої ради юстиції) 16.01.2008 р. (далі – Правила про експертів Болгарії) [18, с. 225, 228]. Експерт призначається органом, який призначив проведення Ези, зі списків експертів, які складаються з окружними, адміністративними і верховними судами, верховними прокуратурами й Національною слідчою службою (і затверджується головами цих органів) на підставі пропозицій міністерств та інших органів виконавчої влади, установ, громадських, професійних та інших організацій, наукових інститутів чи самих претендентів. Єдиний реєстр експертів, як і в Чехії, веде Міністерство юстиції. За ст. 13 Правил про експертів Болгарії експертом може бути затверджена людина, яка отримала професійну освіту й оволоділа спеціальними науковими знаннями у сфері конкретного виду Ез (відповідно до додатку № 1), має трудовий стаж не менше 5 р. за спеціальністю, не має судимості за злочини загального характеру, не позбавлена права займатися професійною діяльністю, віком не старше 65 р., не здійснює правосуддя й на законних підставах проживає в Болгарії.

У гл. XXVI «Обстеження та експертиза» (ст. 191–198) Закону Республіки Сербія (далі – Сербія) «Про проступки» 2007 р. визначено загальні засади призначення Ези і статусу експерта. За ст. 192 цього закону потреба здійснення Ези визначається тоді, коли для підтвердження або оцінки певного важливого фак-

ту необхідно здійснити додатковий аналіз або отримати висновок особи, яка може дати професійну оцінку. Еза призначається письмовим наказом суду або органу управління, який веде проступкове провадження. У наказі зазначається, щодо яких фактів здійснюється Еза і хто її здійснює. Як правило, визначається один експерт, а якщо Еза є складною – два або більше експертів. Проведення Ези може бути доручене компетентній спеціальній установі, державному органу або спеціалісту, переважно з числа судових експертів, занесених до відповідного списку, а інші органи або особи можуть бути визначені лише в разі небезпеки затягування, якщо постійні експерти не мають такої можливості або якщо цього вимагають інші обставини.

За Законом Республіки Словенія «Про проступки» від 12.12.2002 р. Еза проводиться експертом самостійно без будь-якого зовнішнього втручання. Після закінчення Ези сторони у справі повідомляються про можливість ознайомлення з експертним висновком – «протоколом або з письмовими даними огляду та висновками» (ст. 121). Питання експертної діяльності, в тому числі Ези в АЮ діяльності, в інших Європейських країнах врегульовано як на рівні законів, так і в підзаконних актах. Водночас низка профільних законів з адміністративних проступків (провадження, відповідальності тощо) в європейських країнах, окрім проаналізованих вище, не містять положень про Езу. Наприклад, такі норми відсутні в Законі Хорватської Республіки «Про проступки проти публічного порядку і спокою» від 02.09.1990 р., Законі Королівства Іспанії «Про правовий режим публічної адміністрації та загального адміністративного провадження» № 30/1992 від 26.11.1992 р. (набрав чинності 01.01.2004 р.), Законі Італійської Республіки «Про зміни карної системи» № 689 від 24.11.1981 р., Законі Королівства Бельгії «Про адміністративні штрафи, які застосовуються у випадку порушення деяких соціальних законів» від 13.07.1971 р. Адміністративні процедури у Грецькій Республіці врегульовано Кодексом про адміністративну процедуру, затвердженим Законом № 2690 від 09.03.1999 р. У ч. 5 цього кодексу йдеться про адміністративне оскарження адміністративних актів і подання апеляцій [19; 2, с. 37–38]. У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії питання Ези в межах адміністративного процесу врегульовано окремими нормами Акта «Про суди і судові розслідування», а також нормами статутів, процесуально-правовими принципами, які встановлюються судами під час проведення судової перевірки і самою публічною адміністрацією.

Для всіх високорозвинених європейських країн характерна висока значущість окремих видів Ези, які в Україні не практикуються, або виконуються не в усіх необхідних випадках, або проводяться недостатньо об'єктивно й якісно, наприклад, поширеність політичної Ези, суть якої полягає в актуалізації суспільно значущих проблем у масовій свідомості (постановці, обговоренні та обранні найбільш прийнятних способів вирішення) [20, с. 12, 16]; поширеність та якісне виконання екологічної Ези безпосереднього й опосередкованого впливу майбутніх об'єктів інвесторів, проектувальників на стан довкілля, з обов'язковим врахуванням думки громадськості, довготермінових наслідків, кумулятивних ефектів, наприклад, у країнах ЄС ця Еза стала обов'язковою після ухвалення Директиви № 85/337/ЕЕС 27.06.1985 р. [21, с. 5].

Висновок. Досвід адміністративно-правового регулювання експертної діяльності у країнах Європи (статус експерта, процедура його залучення до АЮ процесу, призначення і провадження Ези, відповідальність під час надання і доказове значення експертного висновку, відшкодування витрат на Езу тощо) різниться залежно від правової системи країни, історії її розвитку, політичних та економічних обставин. Під час зіставлення ситуа-

тивних основ призначення Ези у кримінальному, цивільному, адміністративному процесах існують особливості за дачу неправдивих показань, оформлення експертного висновку (його змісту і форми). У країнах Європи поширена практика взаємного систематичного контролю експертних лабораторій, складення експертних висновків, методичної допомоги (наприклад, у країнах Скандинавії); експерти широко використовують електронні системи управління і взаємодії LIMS і LOLA (аналог – російськомовна версія системи ЛІС – лабораторно-інформаційна система); залучення АЮ органом експертів під час вирішення адміністративних спорів є розповсюдженим явищем (особливо у Франції); до кандидатів в експерти висуваються високі вимоги, виконання яких стає підставою для внесення особи до спеціальних реєстрів (списків експертів). Складання й ведення цих реєстрів здійснює не лише міністерство юстиції, а й голови адміністративних судів. На практиці АЮ органи мають право залучати до проведення Ези не лише офіційних, які є у згаданих реєстрах, а й неофіційних експертів (наприклад, в Австрії), експертів та експертні установи (наприклад, у Чехії). Статус експерта у процесуальному праві країн Європи часто визначається як статус свідка (expert witness) [13, с. 24]. При цьому в НПА країн Європи з питань Ези часто перед словом «експерт» вживається позначувальне слово «судовий», що формально є спільною рисою з відповідними нормами законодавства країн колишнього СРСР.

Таким чином, вивчення зазначеного вище досвіду країн Європи дозволило встановити спільні й особливі риси перетворень у сфері формування й адміністративно-правового регулювання питань НауЕзи цих країн та України. Оскільки процеси історичного розвитку народів характеризуються певною специфікою в кожній країні, наявністю певних особливостей, передумов, то, відповідно, імплементація досвіду країн Європи до вітчизняної адміністративної і правової систем повинна відбуватись творчо, з урахуванням наших національних переваг і недоліків, обов'язково спиратись на міцну наукову базу знань. Вивчений науковий (законодавчий) матеріал слугуватиме основою для вдосконалення матеріального і процедурного законодавства з питань НауЕзи в АЮД України. Цій проблемі присвятимо свої подальші наукові пошуки.

Література:

1. Банчук А. Право об административных нарушениях: опыт стран Западной и Восточной Европы, требования Европейского Суда по правам человека и стандарты Совета Европы / А. Банчук // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pravo.org.ua/files/administr/covv/banchuk>.
2. Порохов Е.В. Административные процедуры / Е.В. Порохов, А.А. Балтабеков, Д.К. Березницкая. – Алматы : Научно-исследовательский институт финансового и налогового права, 2011. – 52 с.
3. Административно-процессуальное право Германии: Закон об административном производстве; Закон об административно-судебном процессе; Законодательство об исполнении административных решений / сост., предисл. и вступ. ст. В. Бергманн ; пер. с нем. В.Н. Гиреевой ; под общ. науч. ред. Т.Ф. Яковлевой. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 288 с.
4. Раевский П.А. Организация правоохранительной системы в некоторых федеративных странах мира : информационно-справочные материалы / П.А. Раевский, С.А. Пархоменко. – 36 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.indem.ru/proj/trp/OprOhrSiFederStra>.
5. Государственная экспертиза проектов (отечественный и зарубежный опыт) : реферат. сб. для работников проектных, изыскател. и науч. организаций, гос. учреждений и органов управления в области архитектуры, градостроительства и строительства. – Астана : РГП «Госэкспертиза», 2009. – 34 с.
6. Общий акт об административных процедурах : Закон Австрийской Республики от 1991 г. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://center.gov.by/debur/docs/law/austrian-act-russian.htm>.

7. Бычкова К.М. Институт экспертизы в судебном административном процессе по законодательству Франции / К.М. Бычкова // Труды молодых исследователей по сравнительному праву. – 2010. – № 4 (9). – С. 19–24.
8. Code de justice administrative : code de France du 4 mai 2000 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI000006449412&cidTexte=LEGITEXT000006070933>.
9. Подолянчук О.А. Аудит в зарубежных странах : опорный конспект лекций / О.А. Подолянчук. – Винница : Вид-во ПП «Едельвейс і К», 2011. – 97 с.
10. Отслеживание похищенных активов : справочник практикующего специалиста / Ф. Аткинсон, А. Бакарезе, С. Бейкер, Я. Эскуивел и др. – Базель : Базельский институт управления, Международный центр по возвращению активов, 2010. – 149 с.
11. Бевзенко В.М. Публічне правонаступництво: сутність, процедура та особливості / В.М. Бевзенко // Право і суспільство. – 2013. – № 6. – С. 140–149.
12. Адміністративне деліктне законодавство: зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упоряд. О.А. Банчук. – К. : Книги для бізнесу, 2007. – 912 с.
13. Фрольчева Е.А. Процессуальное действие «судебная экспертиза» в судопроизводстве стран Скандинавии и России (сравнительное исследование) : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / Е.А. Фрольчева. – Нижний Новгород, 2011. – 34 с.
14. Фрольчева Е.А. Сравнительный анализ порядка назначения судебной экспертизы в уголовном процессе России и Финляндии / Е.А. Фрольчева // Вестник Удмуртского университета. – 2011. – Вып. 3. Экономика и право. – С. 155–158.
15. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение : учеб. пособие / А.Х. Саидов ; отв. ред. В.А. Туманов. – Ташкент : Адолат, 1999. – 480 с.
16. Об административной процедуре: Закон Королевства Швеция 1986г. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://center.gov.by/debur/docs/law/sweden_gus.htm.
17. Павлов С. Наказателен процес на Република България (Обща част) / С. Павлов. – София : Сиби, 1996. – 432 с.
18. Репешко П.И. Судебная экспертиза в уголовном процессе Республики Болгария / П.И. Репешко // Теория та практика судовой экспертизы і криміналістики. – 2010. – Вип. 10. – С. 223–231.
19. Административно-процессуальное право Германии: Закон об административном производстве; Закон об административно-судебном процессе; Законодательство об исполнении административных решений / сост., предисл. и вступ. ст. В. Бергманн ; пер. с нем. В.Н. Гиреевой ; под общ. науч. ред. Т.Ф. Яковлевой. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 288 с.
20. Вольнкина Л.А. Политическая экспертиза как фактор политического процесса : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. полит. наук : спец. 23.00.02 «Политические институты, процессы и технологии» / Л.А. Вольнкина. – Саратов, 2011. – 24 с.
21. Корж З.В. Нормативно-правові та організаційні аспекти здійснення екологічної експертизи проектних матеріалів / З.В. Корж, А.П. Войцицький // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kzvepm.pdf>.

Кеберник А. В. Научная экспертиза в административно-юрисдикционной деятельности: основы организационно-правового регулирования в европейских странах

Аннотация. В статье исследованы основы организационно-правового регулирования научной экспертизы в административно-юрисдикционной деятельности органов Федеративной Республики Германия, Австрийской Республики, Франции, Швейцарской Конфедерации, Финляндской Республики, Королевства Швеция, Чешской Республики, Республики Болгария, Республики Сербия, Республики Словения, Греческой Республики, Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии и других. Установлено, что в странах Европы, кроме Дании, административные деликты были отделены от уголовных правонарушений, что нашло отражение в материально-процедурных законах применения административных взысканий. В отличие от стран бывшего СССР, ни одна страна ЕС

не имеет единого систематизированного кодекса административных правонарушений. Административно-правовые системы стран Европы объединяют общие тенденции развития современной правовой системы в целом. Проанализированный нами опыт различается в зависимости от правовой системы страны, истории ее развития, политических и экономических обстоятельств. В указанных странах Европы распространена практика взаимного систематического контроля экспертных лабораторий, привлечение административно-юрисдикционным органом экспертов при решении административных споров. Выяснено, что к кандидатам в эксперты предъявляются высокие требования, выполнение которых становится основанием для внесения лица в специальный реестр. Составление и ведение этих реестров осуществляет не только министерство юстиции, но и председатели административных судов. Подытожено, что имплементация этого опыта в отечественную административную и правовую системы должна происходить с учетом наших национальных преимуществ и недостатков.

Ключевые слова: административная процедура, административно-юрисдикционная деятельность, заключение, эксперт, квалификация, научная экспертиза, реестр, судебная экспертиза.

Kebernik G. Scientific expertise in administrative and jurisdictional activity: the basics of organizational and legal regulation in European countries

Summary. The article reveals the basics of organizational and legal regulation of scientific expertise in the administrative and jurisdictional activities of the Federal Republic of Germany, the Republic of Austria, France, the Swiss Confederation, the Republic of Finland, the Kingdom of Sweden, the Czech Republic, the Republic of Bulgaria, the Republic of Serbia, the Republic of Slovenia, the Hellenic Republic, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland et cetera. Found

that in European countries, except Denmark, administrative torts were separated from criminal offenses, as reflected in the material and procedural laws apply administrative penalties. Unlike the countries of the former Soviet Union, no EU country has any single systematic code of administrative offenses. Administrative and legal systems of the countries of Europe have common trend of development of modern legal system in general. For all developed European countries are characterized by high importance of certain types of expertise that are not practiced in Ukraine, or not performed in all appropriate cases, or are not sufficiently objective and qualitatively, for example, the prevalence of political expertise, the essence of which is to mainstream socially significant problems in the mass consciousness; prevalence and qualitative performance environmental review direct and indirect impact of future investors objects on the environment, with the obligatory view of the public, long-term effects, cumulative effects. Experience of administrative and legal regulation of expertise activities in Europe varies depending on the country's legal system, the history of its development, political and economic circumstances. When the coincidence of situational fundamentals destination expertise in criminal, civil, administrative processes exist especially for perjury. In Europe, a common practice mutual systematic monitoring of expert laboratories, attracting administratively-jurisdictional body of experts in solving administrative disputes. For candidates experts meet high requirements, which becomes the basis for entering them in special registers. Establishment and maintenance of these registers provides not only the Ministry of Justice, but also the head of the administrative courts. Implementation of this experience in the domestic administrative and legal system should be based on our national strengths and weaknesses features.

Key words: administrative procedure, administrative and jurisdictional activity, opinion, expert qualifications, scientific expertise, registry forensics.